

نقش عفاف و حجاب مادر فاطمی در تربیت نسل تمدن ساز

فاطمه نوری^۱

چکیده

بر اساس آموزه‌های قرآنی و روایی، والدین و مخصوصاً مادر نقش کلیدی در تربیت فرزندان بر عهده دارند و اصول تربیتی و شناختی نوین نیز بر این موضوع صحه می‌گذارد. وجود مفاسد اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی از مشکلات جوامع امروزی است بروز این مسائل؛ نقش حجاب و عفاف مادران را که مربیان نخستین در تربیت نسل تمدن ساز هستند؛ در این مهم پررنگ می‌کند. در این مقاله به نقش حجاب و عفاف مادرانی که الگوشان (حضرت زهرا سلام الله) است پرداخته شده است. از مصادیق سعادت‌مندی و کمال تربیتی نسل تمدن ساز مقید بودن مادران به حجاب و عفاف است؛ امری از قوانین الهی که رعایت آن، محیط عمومی را برای فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی سالم می‌سازد و بازدهی و شکوفایی بشر را در پی خواهد داشت. مسیر تربیت و پرورش فرزندان تمدن ساز اسلامی زمانی هموار است که مادران شناخت و معرفت عمیق به الگوی خود (حضرت فاطمه زهرا سلام الله) داشته باشند همچنین شناخت، تلقی و برداشت درست از تربیت و تمدن اسلامی داشته باشند.

روش تحقیق، توصیفی و استفاده از کتابخانه می‌باشد.

کلید واژه: حجاب، عفاف، تربیت، تمدن

^۱ طلبه سطح ۳، رشته اخلاق و تربیت اسلامی

مقدمه

مادر قلب خانه و مظهر مهر و عاطفه و محبت است و نقشی اساسی در تربیت فرزندان دارد. این مهر و علاقه او را بر این میدارد که در سلامت و سعادت فرزند در تلاش باشد. والدین و مخصوصاً مادر باید فرزند را به نکته آگاه سازند که «انسان» است، پس مسئولیت‌هایی بر دوش دارد. قانونمندی از مسئولیت‌های جامعه انسانی است و قانون الهی بهترین قانون برای انسان هاست و متعهد بودن به حجاب و عفاف از احکام الهی و موجب سعادت‌مندی بشر است. وجود مفاسد اخلاقی، اجتماعی و سیاسی فرهنگی از مشکلات مهم جوامع امروزی است که متأسفانه جامعه اسلامی نیز از این بلایا در امان نمانده است. اید دید در این مقوله عفاف و حجاب مادر فاطمی چه نقشی در تربیت نسل تمدن ساز دارد؟ و فلسفه حجاب اسلامی چیست؟ و تربیت تمدن اسلامی چگونه شکل می‌گیرد؟ بروز چنین مشکلاتی نگارنده را بر آن داشته است که در این پژوهش به بررسی نقش حجاب و عفاف مادر فاطمی در پرورش نسل تمدن ساز بپردازد. اگر به ابعاد مختلف حجاب و عفاف و نقش اثر گذار مادران در تربیت فرزندان پرداخته شود جامعه از رکود فضائل اخلاقی خارج می‌شود؛ مسیر پیشرفت تعالی جامعه هموار شده و به تمدن اسلامی منتهی می‌شود. این پژوهش به روش توصیفی کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

در زمینه نقش عفاف و حجاب مادر فاطمی در تربیت نسل تمدن ساز تاکنون پژوهش مستقلی صورت نگرفته است و خلأ آن احساس می‌شود؛ اما به طور غیر مستقیم درباره متغیرهای پژوهش (حجاب، عفاف، تربیت و تمدن) تحقیقات مختلفی انجام شده است؛ من جمله کتاب جایگاه بانوان در اسلام به قلم آیت الله نوری همدانی به ساختار خلقت زنان و حقوق و جایگاه بانوان در مکتب اسلام پرداخته شده است در صفحاتی از کتاب حجاب به طور کلی مانند حدود پوشش و نقش زنان در زمان استبداد پهلوی پرداخته شده است، اما در نقش تربیتی حجاب مطالبی آورده نشده است. کتاب حاکمیت حجاب و عفاف فاطمه فلاح تفتی به بررسی مسئولیت حکومت اسلامی در حوزه حجاب پرداخته است و با ارائه ادله اثبات کرده است که حاکمیت می‌تواند با بی‌حجابی برخورد کیفری داشته باشد و از این دیدگاه به حجاب و عفاف پرداخته است.

این پژوهش نقش حجاب و عفاف مادران فاطمی در تربیت نسل تمدن ساز در فصل های مفهوم شناسی، فلسفه پوشش در اسلام و تربیت نسل تمدن ساز پرداخته شده است.

حجاب و عفاف در لغت:

حجب و حجاب هر دو مصدر و به معنی پنهان کردن، حجاب؛ پرده نیز معنا شده است. (قرشی ۱۰۳/۲) همچنین الحجاب: آنچه که مانع می شود بین شی با شی دیگر (فراهیدی ۸۶/۳). لغت نامه نامه حجاب به معنای در پرده کردن، باز داشتن از در آمدن (دهخدا ۸۶۹۹/۶)، آمده است.

عفاف: پرهیزکاری، پارسایی، پاکدامنی (عمید ۸۲۸) وعفت به معنی مناعت است «حالت نفسانی است که از غلبه شهوت باز دارد» (قرشی ۱۸/۵) و نیز در لغت نامه دهخدا عفاف: بازایستادن از حرام و پارسایی نمودن، خودداری و امتناع از آنچه جایز و نو نباشد خواه رفتار باشد خواه در کردار، پاکدامنی، خویشتن داری (دهخدا ۱۵۹۶۵/۱۰)

تربیت: پرورتن، آموختن (دهخدا ۶۶۰۱/۵) همچنین پرورش دادن ادب و اخلاق به کسی دادن (عمید ۳۷۹)

تمدن در لغت به معنای تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت به همجیه و جهل به حالت ظرافت و انس معرفت (دهخدا ۶۹۷۲/۵). نیز تمدن خوی شهر گزیدن و با اخلاق مردم شهر آشنا شدن (عمید ۴۱۳) معنا شده است.

پیشینه حجاب

حجاب و پوشش از فطریات زنان می باشد و مختص دین اسلام و حکومت اسلامی نمی باشد؛ تاریخ بیانگر آن است که زنان در هر عصر پوششی مخصوص آن زمان را داشته اند.

ویل دورانت نویسنده معروف در کتاب تاریخ و تمدن میگوید: «حجاب ربطی به مذهب ندارد ما در نقاشی های دوران باستان یعنی قبل از میلاد مسیح تصویرهایی پیدا کردیم که زن ها در آن حجاب دارند.»

در کتاب زن در آینه تاریخ و کتاب پوشاک ایرانیان باستان، نویسنده به طور مفصل بحث کرده است که پوشش و حجاب از امور فطری زن بوده است؛ چون زن عنصری است که خداوند او را لطیف و زیبا قرار داده و نشان و زیبایی های ویژه برایش در نظر گرفته است. به همین دلیل مثل گوهری که در صدف است به او فرمان حجاب داده است. در کلیساهای اروپا تصویر حضرت مریم (علیه السلام) را با حجاب کشیده اند البته بماند که امروز مسیحیت به نکته امروز توجه ندارد.

حجاب زاییده دین نیست، زاییده فطرت انسان هاست. حجاب در دوران جاهلیت هم سابقه داشت. اسلام آمده نوع و الگوی آن را مشخص کرده است. (حسینی نیشابوری، ۱۳۹۵: ۷ / ۱۷۶)

رابطه عفاف با حجاب

عفاف امری همیشگی است و متعلق به مکان یا زمان خاصی نیست، بدین معنا که انسان چه در مقابل محارم و چه نامحرم، چه هم جنس و چه غیر همجنس، چه در خانه و چه در بیرون از خانه باید مواظب نوع پوشش خود بوده و پاسدار حریم عفاف باشد، اما حجاب تنها در مقابل نامحرم معنا پیدا میکند، در غیر این حالت پوشاندن همه بدن برای زن مفهومی ندارد. وجه افتراق دیگر آنکه حد حجاب به صورت واضح و متمایز در شرع اسلام آمده است و ملاک روشنی دارد؛ اما عفاف اینگونه نیست؛ بدن معنا که عفاف نزد جوامع و ملل مختلف با آداب و رسوم متفاوت و در زمان های گوناگون فرق می کند. لذا ممکن است در زمانی یا در جامعه ای پوشش خاصی عقیفانه باشد و در جامعه دیگر خلاف عفت تلقی شود. (فلاح تبتی، ۱۴۰۱، ص ۵۶)

عفاف بدون پوشش ظاهری یا حجاب مفهوم و معنا ندارد زیرا یکی بازدارنده ی باطنی و دیگری مکمل آن یعنی بازدارنده ی ظاهری است، هرچه عفاف درونی بیشتر باشد، پوشش ظاهری

افزایش می یابد، از آن سو هرچه عفاف فراوان تر شود، متانت چشمگیر تر می شود. (لقمانی، ۱۳۸۹، ص ۵۱)

مادر فاطمی که الگوی حجاب و عفت او سیده النساء العالمین، مظهر عفاف بانوان؛ فاطمه زهرا (سلام الله) است این امر را سر لوحه زندگی خود در تربیت فرزندان قرار می دهد تا آنان را به نیکی برای تمدنی اسلامی آماده سازد.

فلسفه پوشش در اسلام

در تبیین پوشش و حجاب اسلامی لازم است افراد به خصوص بانوان آگاهی کامل داشته باشند این علم آنان را استوارتر در عقاید می سازد و تشریح و به دنبال آن پذیرش را برای فرزندان سهل تر می نماید.

فلسفه پوشش اسلامی از نظر شهید مطهری چند چیز است؛ بعضی از آنها جنبه روانی دارد و بعضی جنبه خانه و خانوادگی و بعضی دیگر جنبه اجتماعی و بعضی دیگر مربوط است به بالا بردن احترام زن و جلوگیری از ابتذال او.

حجاب در اسلام از یک مساله کلی تر و اساسی تر ریشه میگیرد و آن این است که اسلام می خواهد انواع التذاذهای جنسی چه بصری و لمسی و چه نوع دیگر به محیط خانوادگی و در کادر ازدواج قانونی اختصاص یابد، اجتماع منحصر برای کار و فعالیت باشد بر خلاف سیستم غربی که کار و فعالیت را با لذت جویی های جنسی بهم می آمیزد.

در اسلام محبوس ساختن و اسیر کردن زن وجود ندارد. حجاب در اسلام یک وظیفه ای است بر عهده زن نهاده شده که در معاشرت و برخورد با مردان باید کیفیت خاصی را در لباس پوشیدن مراعات کند. این وظیفه نه از ناحیه مرد بر او تحمیل شده است و نه چیزی است که با حیثیت و کرامت او منافات داشته باشد و با تجاوز به حقوق طبیعی او که خداوند برایش خلق کرده است محسوب شود. پوشیده بودن زن موجب کرامت و احترام بیشتر اوست، زیرا او را از تعرض افراد جلف و فاقد اخلاق مصون میدارد. (مطهری ۱۳۷۹، ص ۹۳)

بعضی تصور می کنند که مذهب آزادی انسان را محدود کرده و از رسیدن به پاره ای از خواسته های خود باز می دارد؛ در حالی که هدف دستورات مذهبی، جلوگیری از آزادی های منطقی نیست بلکه هدف آن، جلوگیری از به هدر رفتن نیروها و سرمایه های انسانی در راه های نادرست و بی ارزش است، تأمین سلامت روح و جسم افراد و نظم اجتماع است.

این کنترل اخلاقی همان روح آزادی به معنای واقعی است؛ زیرا آزادی چیزی جز این نیست که انسان بتواند از سرمایه های وجود خود در مسیر تکامل فرد و اجتماع بهره برداری کند، «آزادی هرگز به معنای هدر دادن نیروهای خدا داد در راه هوسرانی و بی بند و باری نیست».

دین از هرگونه آزادی انسان که او را به سوی تکامل در جنبه های مختلف پیش ببرد حمایت می کند، و همان طور که گفتیم آزادی به معنای صحیح هم چیزی جز این نیست، و غیر آن بی بند و باری خواهد بود. به همین دلیل؛ دین انسان را در استفاده صحیح از مواهب حیات، پوشیدن انواع لباس های معقول، بهره گرفتن از غذاهای خوب، لذات و تفریحات سالم، و خلاصه هرگونه بهره برداری مفید از وسایل زندگی آزاد گذاشته و هرگز انسان را به ترک آن دعوت نمی کند. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ص ۳۰)

حجاب و عفاف مادران به معنای سلب آزادی از ایشان نمی باشد بلکه زمینه فعالیت بانوان در عرصه های مختلف فراهم می نماید. فرزندان مادر محببه و عفیف نیز با تربیت صحیح مسیر درست زندگی را طی خواهند کرد.

مسئله دینی که تمدن اسلام بستر تحقق آن است آنچنان نیست که در ابتدای امر مورد استقبال همگان قرار گیرد، ولی نباید از آن منصرف شد، بلکه با حوصله و پیگیری مطمئن باشیم روح و اراده عمومی به استقبال آن خواهند آمد و نباید این برهه خاص را که فعلا مردم در ظلمات مدرنیته گرفتارند، به همه ی مراحل آینده بشریت سرایت داد. اسلام در آینده ی حیات بشر، بهترین تمدن ممکن می باشد. تمدنی که نه تنها روابط اجتماعی انسان ها را بر اساس نظامی الهی و حقایق عالم قدسی تنظیم می کند، بلکه روابط روحی و روحانی انسان را با عالم قدس و حضرت «الله» به اوج خود می رساند. (طاهرزاده، ۱۳۸۹، ص ۲۰۰)

مادر فاطمی با اراده و پیگیری، فرزندان خود را با این تمدن آشنا می نماید و یادآور می شود که زمانی این اهداف محقق می شوند که جامعه ای سالم و با نشاط و پویا داشته باشند و این وصول در سایه داشتن حجاب و عفاف است که بر افراد مقید به آن هستند.

در جامعه دینی آدمی در پرتو نور پر فروغ فرد و هدایت وحی الهی به آزادی معقول و مشروع دست می یابد، به عبارت دیگر انسانِ وحیانی - عقلانی انسانِ آزادی است که تحقق آزادی اش در همه ی حوزه های بیان و اندیشه و مسکن و شغل و غیره، مشروط به رعایت حقوق هم نوعان و حقوق الهی است. هرکس آزاد است، به شرط آن که به آزادی دیگران، آسیبی نرساند و آزاد است به شرط آنکه قوانین الهی را پاس بدارد. (میر مدرس، ۱۳۸۰، ص ۲۹۲)

نتیجه:

شناخت و تبیین اثرات و فواید رعایت حجاب و عفاف فاطمی با در نظر گرفتن عواقب عدم رعایت آن جزء مهم ترین تعلیماتی است که باید صورت گیرد. مادران به عنوان اولین مربی در خانواده نقشی کلیدی دارند که با داشتن آگاهی کامل در عقاید دینی و رفتاری خود، عفاف و حجاب و تاثیرات آن فرزندان را تربیت نموده و وارد اجتماع می کنند. مادران با داشتن نقش های الگویی و آموزشی و با فراهم آوردن جامعه ای با حفظ ارزش های انسانی و سلامت و آرامش موقعیت اجتماعی؛ زمینه را برای رشد فرزندان مهیا می سازند. فرزندان در صورت تربیت صحیح می توانند تمدنی را احیا سازند که پایه های اولیه اش توسط پیامبر عظیم الشان اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) پی ریزی شده است؛ با تحقق این امر ان شاء الله اسباب ظهور فراهم شده و کمال این تمدن با ظهور منجی عالم حضرت ولیعصر (عجل الله) محقق می شود. به ظهور رساندن اندیشه صحیح اسلامی و سپس عمل کردن به احکام و دستورات الهی؛ با تعلیم و تربیت به هنگام و مستمر افراد از دوران کودکی است که به فعلیت می رسد؛ رعایت این موضوع به ویژه در خواص جامعه که الگوهای ظاهری و ملموس بقیه افراد هستند بارزتر است. همچنین با افراد بد حجاب و بی حجاب باید به گونه ای برخورد شود که موجبات جذب آنان فراهم شود و زمینه های انحراف شخصی و در نهایت جامعه را برطرف نمایند. در این میان رعایت عدالت

اجتماعی در همه ی زمینه ها همچون اقتصاد، رفاه و ... اثر تعیین کننده دارد. معرفی همه جانبه و سرمشق قرار دادن حضرت فاطمه زهرا (سلام الله) که مظهر حجاب و عفاف و تقوی است و نیز ایجاد سلامت روحی و روانی در بانوان و تقویت حس ارزشمندی، ایشان را از خود کم بینی که تبرج را در پی دارد می رهاند.

منابع

قرآن کریم

۱. الباش حسن، برخورد تمدن ها، دکتر سید محمد تقی علوی، جلیل محمدی، انتشارات دانشگاه تبریز، تبریز، ۱۳۸۹
۲. آیت اللهی زهرا، زن دین سیاست، سفیر صبح، تهران، ۱۳۸۰
۳. حسین خانی هادی، تربیت الگویی زنان در قرآن، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، تهران، ۱۳۸۲
۴. حسینی نیشابوری سید علی اکبر، سلسله سخنرانی های استاد رفیعی، دارالمبلغین، قم، ۱۳۹۵
۵. دلشاد تهرانی مصطفی، مکتب مهر: اصول تربیت در نهج البلاغه، انتشارات دریا، تهران، ۱۳۷۹
۶. دهخدا علی اکبر، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۷
۷. طاهرزاده اصغر، تمدن زایی شیعه، لب میزان، اصفهان، ۱۳۸۹
۸. عمید حسن، ابن سینا، تهران، ۱۳۵۸
۹. فرهادیان رضا، خانواده و تحول در تربیت، مسجد مقدس جمکران، قم، ۱۳۸۷

۱۰. فلاح تفتی فاطمه، بررسی فقهی حاکمیت حجاب و عفاف، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، ۱۰۴۱
۱۱. قرشی بنابی علی اکبر، قاموس قرآن، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۸۶
۱۲. لقمانی احمد، چگونه فرزندان ما با حجاب می شوند؟ انتشارات بهشت برین، قم، ۱۳۸۹
۱۳. حسینی اشکوری احمد، مجمع البحرين، مرتضوی، تهران، ۱۳۷۵
۱۴. معاونت سیاسی نمایندگی ولی فقیه در نیروی دریایی سپاه، تمدن اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران، ۱۳۷۷
۱۵. مطهری مرتضی، مسئله حجاب، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۷۹
۱۶. مکارم شیرازی ناصر، اسلام در یک نگاه، مدرسه الامام علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، قم، ۱۳۸۵
۱۷. ملکی راد محمود، خانواده و زمینه سازی ظهور، ناشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم، ۱۳۵۹
۱۸. میرخندان سید حمید، حجاب در فرهنگ اسلامی، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، تهران، ۱۳۸۷
۱۹. مهدی زاده حسین، حجاب شناسی (چالش ها و کاوش های جدید)، مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، قم، ۱۳۸۱
۲۰. میرمدرس سید موسی، جامعه برین: جستاری در جامعه مدنی و جامعه دینی، بوستان کتاب قم، قم، ۱۳۸۰

۲۱. نوری همدانی آیت العظمی حسین، جایگاه بانوان در اسلام، انتشارات مهدی موعود،

قم، ۱۳۹۱

۲۲. واعظی منصور، تحقق راهکارهای اجرائی گسترش فرهنگ حجاب و عفاف، انتشارات

کتاب نشر، تهران، ۱۳۹۲